

Samiske nasjonale idretter i russisk Sápmi. Proletarisert, militarisert og pedagogisert

Av Petia Mankova

Abstract

The article follows the genealogy of what is referred to as “Sami national sports” in the Murmansk region from the establishment of Bolshevik power in the early 1920s to the present day. It highlights three periods (the 1920s and 1930s, characterised by the transformation of traditional play into Soviet forms of physical activity), the 1970s and the 1980s when national sports were re-vitalised in Russian Sápmi; and the period from 2013 to the present when the authorities put new life into the national types of sport through a number of decrees, guidelines and measures. All three periods are characterised by a pronounced political need for national consolidation and confrontation with an external enemy. The article concludes that the national types of sports have been a successful political instrument in the hands of the authorities.

Keywords: Russian Sápmi, national types of sports, anatomo-politics

Författare:

Petia Mankova. Docent i modern historia, Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi, UiT – Norges Arktiske Universitet.
petia.mankova@uit.no

Copyright:

© 2023 Författaren/författarna. Artiklar i IHS publiceras under en Creative Commons-licens (Creative Commons CC-BY 4.0), vilket ger tredje part rätt att kopiera och återdistribuera materialet i vilket medium eller format som helst förutsatt att författarnamn och källa anges korrekt.

DOI: <https://doi.org/10.61684/ihs.2023.18910>

Hur citera:

Petia Mankova, ”Samiske nasjonale idretter i russisk Sápmi: Proletarisert, militarisert og pedagogisert”, *Idrott, historia och samhälle: Idrottshistoriska föreningens årsskrift*, 2023 (vol. 42).

Granskning:

Artikeln har genomgått sakkunnsgranskning enligt modellen double blind peer review.

Historisk forskning på samisk idrett i Russland er nærmest ikke-eksisterende. Idrett i Sovjetunionen og i Den russiske føderasjonen har aldri vært en samisk kulturell identitetsmarkør, men derimot et statlig instrument for aktiv sosialpolitikk. Dette skyldes primært det sovjetiske synet på idrett generelt, som også har påvirket idretten i den postsovjetiske perioden og fram til idag. Utviklingen av nasjonale idretter (*natsionalnye vidy sporta*), en kategori som myndighetene introduserte allerede på 1920-tallet og som fortsatt er i bruk, er intet unntak. De ulike nasjonalitetenes fysiske aktiviteter ble da integrert i bolsjevikenes idrettskultur, men kort tid senere utslettet og deretter revitalisert på 1970-tallet. En ny revitalisering kom på 2010-tallet etter oppdrag fra president Putin i 2013. Denne artikkelen følger genealogien i det som omtales som "samiske nasjonale idretter" i Murmanskregionen fra etablering av bolsjevikmakta tidlig på 1920-tallet og like fram til idag.

Nasjonale idretter er idag definert som "historisk utviklet innenfor en etnisk gruppe av befolkningen, har et samfunnsrelevant og kulturelt fokus, og finnes innenfor en bestemt administrativ enhet i Den russiske føderasjonen".¹ Definisjonen møter en del utfordringer. Reinkappkjøring er en tradisjonell samisk aktivitet over hele Sápmi og finnes i flere regioner i Russland blant urfolk som nenetsere, komier, sakha, tsuktsjier og mange flere. I Sovjetunionen ble reinkappkjøring anerkjent som "nasjonal idrett" i 1970. Da var den ikke koblet til noen bestemt etnisk gruppe eller administrativ enhet. Idag er reinkappkjøring ikke lenger offisielt klassifisert som nasjonal idrett, men omtales som nasjonal idrett i russisk Sápmi. Denne artikkelen viser at hverken reinkappkjøringen eller begrepet "samiske nasjonale idretter" som ble tatt i bruk på 2010-tallet har en lokal forankring i det samiske i Murmansk fylke som er den administrative enheten hvor russisk Sápmi ligger.

I en nylig publisert bok om urfolksidrett i Sápmi konkluderer idrettsviter Eivind Skille med at de russiske samene er i en ganske annerledes situasjon enn resten av samene, og trekker fram geografi, demografi og etnisk mangfold og assimilasjonspolitik, og ikke minst det politiske landskapet som en mulig forklaring.² Jeg vil nyansere dette og vise at hovedforskjellen mellom "samisk idrett" slik det brukes i Norge, Sverige og Finland og "samiske nasjonale idretter" slik det brukes i Russland ligger i instrumentaliseringen av idrett og fysisk kultur. Idrett ble et politisk redskap for bolsjevikene. Etableringen av det sovjetiske systemet i russisk Sápmi kan sees som en form for "settler colonialism". Karakteristisk for denne formen for kolonialisme er at myndighetene ikke bare utnyttet lokalbefolkningen og de lokale ressursene, men også erstattet og utryddet eksisterende politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle

1 Føderal lov av 4/12–2007 N 329-FZ (red. av 28/7–2012, endret 3/12–2012) "Om fysisk kultur og idrett i den russiske føderasjonen".

2 Eivind Å Skille, *Indigenous Sport and Nation-Building: Interrogating Sámi Sport and Beyond* (London & New York 2022).

former.³ Artikkelen følger utviklingen fra et statlig sovjetisk/russisk perspektiv og viser at strukturene for denne politikken har blitt reproduisert fram til idag, og at de strukturelle virkningene fortsatt er til stede. Antropologisk forskning har imidlertid også påpekt at nasjonale idrettskonkurranser og etnokulturelle festivaler har blitt et sted å ta opp politiske spørsmål for den etnopolitiske gras-rot i fraværet av andre muligheter for dialog.⁴

Det teoretiske grunnlaget artikkelen bygger på at idrett i Sovjetunionen var en form for kulturelt hegemoni og politisk dominans, en del av den indre koloniseringen av landet. I sovjetisk kontekst betyr indre kolonisering ikke bare industrialisering og urbanisering og utvidelse av den militære kapasiteten, men også en mikrohistorisk prosess hvor staten forsøkte å skape det nye mennesket som skulle bebygge og utvikle dette urbane og industrialiserte landskapet.⁵ De første studiene av sovjetisk idrett påpeker at hovedforskjellen mellom vestlig og sovjetisk idrett var den så kalte *fizkultura* (fysisk kultur) som en helhetlig utvikling av individet.⁶

Utviklingen skulle oppnås på tre ulike måter: *militarisering* (ved å relatere idrett og fysisk aktivitet til spørsmål om nasjonalt forsvar), *arbeidifisering* gjennom tette koblinger til det produktive arbeidslivet, og *pedagogisering* som en del av utdanningen av barn og ungdom. Denne inndelingen kan man spore tilbake til de tre organisasjonene som fikk til oppgave å utvikle idrett og fysisk kultur i Sovjetunionen på 1920- og 1930-tallet: militæret og de paramilitære organisasjonene, fagforeningene og arbeidskollektivene, og ikke minst – utdanningsinstitusjonene. I ulike perioder ble militariseringen, arbeidifiseringen og pedagogiseringen vektet ulikt, men all fysisk aktivitet var organisert gjennom statlig kontrollerte kollektive former som fostret individet.⁷ I statens øyne var menneskets kropp en økonomisk maskin som kunne stadig utbedres gjennom ulike tiltak og teknikker for kontroll. Slik kroppsorientert politikk har blitt omtalt av den franske sosiologen Michel Foucault som anatomo-politics.⁸ I forbindelse med den statlige politikken er det to andre forhold som bør nevnes. For bolsjevikene var det viktig å viske ut de sosiale forskjellene mellom arbeidere og bønder, mellom by og bygd. Samtidig hadde de en egen minoritetspolitikk som søkte å bevare det kulturelle mangfoldet. Disse to hensyne-

3 Patrick Wolfe, "Settler colonialism and the elimination of the native," *Journal of Genocide Research*, 2006: 4 (vol. 8); Natsu Taylor Saito, *Settler Colonialism, Race, and the Law: Why Structural Racism Persists* (New York University Press 2020), s. 41–56.

4 Stephan Dudeck, "Feasts and festivals among contemporary Siberian communities," i John P. Ziker, Jenanne Ferguson & Vladimir Davydov (red.), *The Siberian World* (Routledge 2023).

5 David L. Hoffmann, "Bodies of Knowledge: Physical Culture and the New Soviet Man," i Igal Halfin (red.), *Language and Revolution: Making Modern Political Identities* (London 2002).

6 Percy M. Dawson, "'Physiculture' in the Soviet Union," *Research Quarterly. American Physical Education Association*, 1937: 1 (vol 8).

7 Oleg Kharkhordin, *The collective and the individual in Russia: A study of practices* (Berkeley, California 1999).

8 Michel Foucault, "Right of Death and Power over Life", i *The History of Sexuality: Volume I: An Introduction* (New York 1978), s. 139

ne kjennetegnet politikken på 1920-tallet, og veide tungt da myndighetene på 1970-tallet forsøkte å blåse liv i en ny politisk konstruksjon – ”det sovjetiske folket”. Det sovjetiske folket var en politisk kategori som omfattet alle sovjetiske borgere. I tillegg tilhørte hver og en i Sovjetunionen en av de nesten to hundre ulike nasjonalitetene (*natsionalnosti*). Myndighetene i Sovjetunionen anerkjente de ulike nasjonalitetenes egenart, men politisk mobilisering basert på nasjonalitetsprinsippet ble aldri tolerert.⁹ Dette kan man også se i dagens Russland. Nasjonalitetene der har ingen reelle kollektive rettigheter og spørsmål om selvbestemmelse har som regel blitt oversett og avvist av myndighetene. Formidling av etnisk og kulturelt mangfold derimot støttes generøst. Dette kan forklare det uforholdsmessig store fokuset på ”samiske nasjonale idretter” i Murmanskregionen.¹⁰ Samtidig spiller disse idrettene ingen etnopolitisk eller identitetspolitisk rolle.

Artikkelen tar utgangspunkt i den eksisterende litteraturen på russisk og engelsk om utviklingen av idrett i Sovjetunionen og i Russland, og lokalhistoriske tekster som omhandler idrettsaktiviteter i russisk Sápmi. Den følger kronologisk utviklingen av fysisk kultur og idretter i Murmansk-regionen etter etableringen av bolsjevikmakta i 1920, og hvordan den engasjerte den samiske befolkningen. Artikkelen retter søkelyset mot tre perioder (1920- og 1930-tallet som er preget av transformasjonen av tradisjonell lek til sovjetiske former for fysisk aktivitet), 1970- og 1980-tallet da nasjonale idretter ble anerkjent som en egen idrettsgren og revitalisert i russisk Sápmi; og i perioden fra 2013 til i dag da nasjonale idretter ble forsøkt revitalisert av myndighetene gjennom en del dekreter, retningslinjer og tiltak. Alle de tre periodene kjennetegnes ved et uttalt politisk behov for nasjonal konsolidering og konfrontasjon med en ytre fiende.

Generelt har idrett i Sovjetunionen vært et marginalt tema for russiske og sovjetiske historikere. Et unntak er Aleksandr Suniks pionerarbeid som grundig dekker utviklingen av idrettshistorien i Russland.¹¹ Impulser har kommet også fra en rekke vestlige historikere: Riordan, Edelman, Grant.¹² Disse arbeidene har ofte brukt idrett som en innfallsvinkel til å forstå datidens politikk og politiske forhold i samfunnet. Den russiskspråklige littera-

9 Rogers Brubaker, ”Nationhood and the National Question in the Soviet Union and Post-Soviet Eurasia: An Institutional Account,” *Theory and Society*, 1994: 1 (vol.23).

10 Olesja A. Sulejmanova, ”Prazdnik Severa i traditsionnij Den olenevoda: k probleme izutsjenija kulturno-massovoj dejatelnosti kak formy aktualizatsii etnokulturnikh traditsii aborigennogo naselejenija Murmanskoj oblasti ” *Trudy Kolskogo naunitsjnogo tsentra RAN* 9, 2018: 11–15).

11 Aleksandr Borisovitsj Sunik, *Otsjerki otetsjestvennoj istoriografii istorii fizitsjeskoj kul'tury i sporta* (Moskva, 2010); Ekaterina Emeliantseva, ”Russian Sport and the Challenges of Its Recent Historiography,” *Journal of Sport History*, 2011: 3 (vol. 38).

12 James Riordan, *Sport in Soviet society: Development of sport and physical education in Russia and the USSR* (Cambridge 1978); Rob Edelman, *Serious Fun: A History of Spectator Sport in the USSR* (New York, Oxford 1993); Susan Grant, *Physical culture and sport in Soviet society: Propaganda, acculturation, and transformation in the 1920s and 1930s* (New York 2013).

turen derimot følger idrettshistorien generelt over Sovjetunionen. Det meste er skrevet som lærebøker for idrettsstudenter. Nasjonale idretter og regional utvikling av idrett er ofte et sidespor og det er få studier som tar utgangspunkt i områder med ikke-russisk befolkning som i autonome republikker og autonome områder.¹³

Litteraturen er funnet frem ved søk i biblioteksdatabasene i Det russiske nasjonalbiblioteket, Det russiske statlige biblioteket, og Murmansk regionale bibliotek. I tillegg har jeg gjennomgått lokalhistorisk litteratur for Murmansk-regionen og litteratur om samene i Russland, samt de digitaliserte utgavene av *Poljarnaia Pravda* (1920- og 1930-tallet). Historiografiske arbeider som Suniks og Emeliantsevas har vært til stor hjelp, og den stadig voksende litteraturen om idrett i Sápmi viser klart kontrastene i samisk idrettsutvikling i Norge, Sverige og Finland, hvor samisk idrett ble utviklet lokalt og på grasrotnivå – og i dagens Russland.¹⁴

Utviklingen av idrett i russisk Sápmi

Russisk Sápmi som omfatter store deler av Kolahalvøya, og administrativt ligger i Murmansk fylke ble et av de første koloniseringsprosjektene til den nye sovjetiske makta på 1920-tallet. I perioden fra 1926 til 1939 ble dette området forvandlet fra et tilbakestående område til et av de mest urbaniserte områdene i Sovjetunionen. Befolkningsveksten var enorm – fra 23 006 innbyggere i 1926 til 291 178 i 1939. Den lokale tundrabefolkningen, samer, komi, nenets og pomorer druknet i den enorme tilstrømningen av tilflyttere. (I 1926 var det 1708 samer i Murmansk-regionen som utgjorde sju prosent av befolkningen. I 1939 var det 1755 samer – noe som tilsvarte 0,6 prosent av befolkningen i området).¹⁵ Den største delen av den samiske befolkningen ble igjen i små og spredte bygder øst på Kolahalvøya. Etter en rekke sentraliseringstiltak igangsatt av myndighetene på 1960-tallet, bor de fleste samene i dag i Lovozero-kommunen. Kommunesentret Lovozero omtales ofte som hovedstaden i russisk Sápmi.

I sovjetperioden var mesteparten av den samiske befolkningen tilknyttet kollektivbruk (*kolkhozer*) som senere ble statsbruk (*sovkhózer*). Brukene spilte

¹³ Ekaterina Emeliantseva, "Russian Sport and the Challenges of Its Recent Historiography."

¹⁴ Eivind Å Skille, *Indigenous Sport and Nation-Building: Interrogating Sámi Sport and Beyond*; Helge Chr Pedersen, "A Sporting Nation: Creating Sámi Identity through Sport," *The International Journal of the History of Sport*, 2021: 12 (vol 38); dens., "Lassoing and Reindeer Racing Versus 'Universal' Sports: Various Routes to Sámi Identity Through Sports", *Native Games: Indigenous Peoples and Sports in the Post-Colonial World, Research in the Sociology of Sport*, 2014, (vol. 7), s. 21–41; Isak Lidström "The Development of Sámi Sport, 1970–1990: A Concern for Sweden or for Sápmi?", *The International Journal of the History of Sport*, 2019: 11 (vol. 36).

¹⁵ Demoskop Weekly, "Perepisi naselenija Rossijskoy Imperii, SSSR, 15 novykh nezavisimykh gosudarstv. Raspredelenije naselenija po natsionalnosti," demoscope.ru, http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/census_types.php?ct=6,1/10-2023.

en sentral rolle for iverksetting av statens politikk, inkludert idrett og fysisk aktivitet. I dag er det to reindriftskooperativer på Kola-halvøya, som er arvtakere etter de gamle kollektivbrukene. Deres rolle har blitt sterkt redusert.

Idrett i Sovjetunionen bør sees i sammenheng med forståelsen av fysisk kultur (*fizkultura*). Under borgerkrigen (1918–1921) ble det klart at man trengte ferdigheter i kamp. I de første årene etter bolsjevikenes maktovertakelse var utviklingen av idrett i Sovjetunionen underlagt det øverste råd for fysisk kultur, en organisasjon som var en del av utdanningsdirektoratet – Vsevobutsj (*vseobsjee voennoe obutsjenie* – hoveddirektoratet for almen militærutdanning). Vsevobutsj hadde tre funksjoner: overgangen til militssystem, militærtrening for arbeidere, og bedre helse i befolkningen.¹⁶ Rådet for fysisk kultur ble etter hvert underlagt regjeringen i Moskva i 1930. Statsapparatet ble utvidet og idrett og fysisk kultur ble egnede former for kontroll over samfunnet, som ble utøvd gjennom ulike organisasjoner. Staten tok ansvar for kroppsøving fra førskolealder i barnehager, barnehjem, skoler og verneplikt i Den røde hær.¹⁷ Fagforeningene og de lokale partiorganisasjonene hadde ansvar for fysisk aktivitet videre i arbeidslivet og i arbeidshverdagen. Fysisk kultur ble en viktig oppgave for de eksisterende sosiale og politiske organisasjonene som fagforeninger, lokale ungdomslag i kommunistpartiet, militære baser, osv. Staten sponset det materielle grunnlaget (infrastruktur, materiell, trenere og nødvendig arbeidskraft) og idrett skulle utvikles kun innenfor denne rammen. Det fantes aldri noen spesialiserte idrettsklubber som dyrket en bestemt type fysisk aktivitet.¹⁸

I begynnelsen ble eksisterende fysiske leker og aktiviteter brukt for å appellere til folket og forankre den nye ideologien lokalt.¹⁹ Begrepet ”nasjonale idretter”, introdusert på 1920-tallet, bygget på ideen om at bolsjevikene burde dyrke folkekulturen, for eksempel folkedans fremfor de borgerlige (kapitalistiske) dansene, og at bønder og etniske minoriteter kunne sosialiseres inn i den nye bolsjevikkulturen gjennom lek som de kjente fra før, men som også var tilpasset det nye politiske systemet. Bolsjevikene hadde et ønske om å dokumentere slike aktiviteter. I 1924 kom det en anordning til alle de lokale sovjetene om at de burde samle inn materiale om nasjonale leker, danser, nasjonale idretter og idrettsfestivaler. I en del av de nasjonale republikkene (Georgia, Usbekistan) ble det utrustet større vitenskapelige ekspedisjoner. Dette skjedde ikke i russisk Sápmi. Der var den statlige politikken utformet i takt med urbaniseringen og rettet mot strømmen av arbeidere.

16 James Riordan, *Sport in Soviet society*.

17 Regjeringens dekret fra 15.02.1932 ”Om regelverket for intern orden i fellesskolen» nevner eksplisitt at skolen må stå for friluftaktiviteter som skiturer, *Sobranie uzakonienii i razpo-rjazhenii* 1932; (<http://pubsrrv.uraic.ru/ECD2/DX/0006555a.pdf>, 1/10–2023)

18 A. A. Tsjalov-Sjiman, *Kratkii otsjerk istorii fizitsjeskoj kultury* (Moskva 1926), s. 35–36.

19 D. Esjtsjin and A. Pustovalov, *Natsionalnyj vopros v fizikulturnom dvizjenii* (Moskva/ Leningrad 1932).

Introduksjonen av fysisk kultur og idrett i Murmansk brøt likevel brutalt med det som myndighetene anså som gammel levemåte. Allerede den 22 februar 1925 ble den lokale idrettsforeningen Dinamo stiftet, og i den anledning ble den gamle Murmansk kirke bygget om til en ny gymsal. Den lokale avisa *Poljarnaja pravda* skrev at det var folksomt der, ja, en folkefest med taler og korpsorkester og korset på taket hadde blitt erstattet av et flagg. Voenkor, artikkelens forfatter gledet seg over at man i stedet for "den religiøse bulen" (*vertep*) hvor man dyrket "presteopium", nå fikk et arnested for fysisk kultur.²⁰

I årene etter gikk myndighetene inn for en mer sentralisert nasjonalitetspolitikk og et enhetlig system for fysisk kultur og øvelser. Arbeidet med å dokumentere tradisjonelle leker ble overlatt til etnografene, og de nasjonale lekene ble til en oppvinningsform for heder og ære for det nye regimet. Eksempelvis arrangerte myndighetene en parade på Den røde plass i 1937, hvor sportsmenn fra de ulike sovjetrepublikkene demonstrerte sine fysiske ferdigheter og feiret den nye samfunnsorden. Året etter arrangerte myndighetene i Moskva "De sovjetiske folkenes sportsleker" hvor man fikk oppleve det kulturelle mangfoldet i verdens største land.

Fysisk kultur og utviklingen av produktivkreftene

Bolsjevikene anså mennesket som en del av produktivkreftene, som kunne utvikles gjennom fysisk aktivitet. I boka *Sovetskaja fizkultura* (Sovjetisk fysisk kultur) utgitt i 1924 ble fysisk kultur definert som en bio-sosial vitenskap, som hadde som mål å perfektionere menneskets natur, øke livsaktiviteten og ikke minst øke arbeidsproduktiviteten. Den fokuserte på hvordan omgivelsene påvirker kroppen, hvordan kroppen vokser, utvikler seg og blir sterkere. Premissene var at kapitalismen hadde en utmattende effekt på arbeiderens kropp, men på sovjetisk side ville man bygge en arbeiderkropp som var egnet til både produktivt arbeid og til å forsvare revolusjonen. Den fysiske kulturen var direkte koblet til yrkeslivet og til forsvaret og skulle være et inngrep i menneskekroppens oppbygging for å bekjempe degenerasjon. Den hadde som mål å forbedre mennesket som art (eugenikk), å virke forebyggende, å sosialisere individet, å fostre estetiske holdninger, å løfte nasjonaløkonomien og å skape krigere.²¹

Introduksjonen av proletar fysisk kultur på 1920-tallet innebar først og fremst helseforebyggende aktiviteter. Arbeiderne måtte ta vare på helsa i arbeidstida, fritida, sove nok og eksponere seg for sol, vann, og luft. De kunne mosjonere både ved å yte produktivt arbeid, og gjennom fysiske øvelser som lek, gymnastikk og idrett.²² På arbeidsplassene over hele Sovjetunionen ble

20 Na meste tserkvy, otsjag fizkultury *Poljarnaja pravda*, nr. 30, 8/3-1925, s. 3.

21 Albert A. Zikmund, *Sovetskaja fizkultura: Tsel, sredstva, metodika* (Moskva 1924), s. 7-10.

22 Albert A. Zikmund, *Sovetskaja fizkultura*, s. 7-10.

dette videreutviklet ved at fysisk aktivitet og produktivt arbeid utfylte hverandre, med obligatoriske og delvis frivillige fysiske aktiviteter på arbeidsplassen. Det var en del av fagforeningenes arbeid på lik linje med kampen mot analfabetismen og arbeidet med å spre kommunisme blant nasjonale minoriteter.²³ Gjennom koordinert og målrettet arbeid ble det etablert idrettsforeninger ved eksisterende arbeidskollektiver og organisasjoner (*Dinamo* – for ansatte i sikkerhetstyrkene, *Lokomotiv* – for jernbaneansatte og togførere, *Spartak* – for ansatte i fagforeningene, *Burevestnik* – for universiteter og høyskoler, *Rybnik severa* – de som var i trålerflåten, osv).

Profesjonell idrettsutøvelse var altfor borgerlig og representerte interesse- ne til kapitalistene og de øvre sjiktene i samfunnet. Derfor introduserte myndighetene spartakiader. Den første spartakiaden ble arrangert i Moskva i 1928. 25 000 mosjonister (*fizkulturniki*) og 800 utenlandske representanter for arbeideridretten deltok. Spartakiadene skulle være et alternativ til de olympiske lekene for arbeiderklassen, der også de underprivilegerte i vestlige samfunn kunne konkurrere. På denne måten inspirerte den sovjetiske idrettspolitikken arbeideridretten i andre land, også i Norge.²⁴ Spartakiadene ble altså en viktig del av idretten i Sovjetunionen og fant sted også i mindre skala. For eksempel annonserte Murmansk-avisa *Poljarnaia Pravda* at det skulle gjennomføres interne spartakiader i vinteridretter i alle bedrifter og produksjonsenheter i Murmansk fra 20 januar til 28 februar 1934. Idrettene var skiløp, sjakk, skyting og skøyte løp.²⁵

Landbruksarbeiderne på kolkhozene hadde sine egne *kolkhoz*-spartakiader, ofte adskilte fra arbeidernes. I 1932 arrangerte myndighetene en *kolkhoz*-spartakiade i Murmansk, hvor kollektivbrukene konkurrerte i langrenn²⁶. De fleste som vant hadde finske og karelske etternavn. De fleste samene bodde i utliggjengelige veiløse områder i den sentrale delen av Kolahalvøya og det var vanskelig å kalle dem inn til *kolkhoz*-spartakiaden. I 1936 ble det sendt mentorer til kollektivbruket i Lovozero for å forberede lokalbefolkningen til skirenn.²⁷

Det var en klar rangering i samfunnet: militæret og arbeiderne var prioritert foran kolkhozarbeiderne og lokalbefolkningen. Tradisjonelle samiske ressurser ble underlagt behovet for fysisk fostring i byene på Kolahalvøya. Laksefiske som rekreasjon og sportsfiske som idrett ble propagandert for blant de nyankomne. Lokalbefolkningen som hadde laksefiske som del av sitt levebrød var usynlig i denne sammenhengen. Murmansk-regionen ble betraktet som *tera nullius* eller ingemannsland, det som eksisterte fra før hadde

23 Zadatsji 4-go gubsaezda profsojuzov Murmanskoi gubernii, *Poljarnaia pravda* 24/1–1925 no 9, s.1

24 Stian Bones et al., "Nordlige rom, nordlige folk," i Sven G. Holtmark (red.) *Naboer i frykt og forventning: Norge og Russland 1917–2014* (Oslo 2015).

25 "Korotko obo vsem", *Poljarnaia Pravda* 20/01–1934, nr 18 (2189), s. 2.

26 "Vsesojuznii zimnii prazdnik", *Fizkultura i sport* 1933: 1.

27 "Sjefstvo fizkulturnikov nad kolkhozami", *Poljarnaia Pravda* 10/02–1936, nr. 33 (2798), s.4.

ingen betydning. Målet var å oppdage og utvikle de nye produksjonskreftene. Lokalbefolkningen ble tillagt liten vekt, men myndighetene viste en spesiell interesse for reinsdyr.²⁸

Beredt til arbeid og forsvar: GTO

James Riordan har skrevet omfattende om hvor viktig militær trening var for idrettsutviklingen i Sovjetunionen etter revolusjonen.²⁹ I treningsprogrammet utviklet av *Vsevobutsj* ble militære øvelser og våpenhåndtering kombinert med politisk utdanning og instruksjoner i personlig hygiene og ikke minst ulike idretter. Under militærtjenesten drev soldatene med gymnastikk, friidrett, svømming, fekting, ski, skøyter og en rekke lagidretter, særlig fotball, og flere unge menn fortsatte å drive med idrett etter at tjenesten var over. På 1930-tallet ble det sovjetiske samfunnet ytterligere militarisert. Først gjennom etableringen av et resultatbasert program for fysisk fostring "Beredt til arbeid og forsvar", og deretter gjennom DOSAAF, en altomfattende frivillig organisasjon for samarbeid mellom hæren, luftstyrkene og marinen, som sørget for utviklingen av militære og paramilitære idretter. Dette gjaldt også i Murmansk-regionen hvor militære og paramilitære idretter ble dominerende og gradvis tok over det meste av organisert fysisk aktivitet. Programmet ble et av de mange tiltakene som førte til at lokale innfødte kulturelle særtrekk ble "utslettet" og samene innlemmet i en ny sovjetisk orden, selv om myndighetene holdt fast ved parolen om "kulturell nasjonalisme".³⁰

Perioden omtales ofte som et vendepunkt i Stalins nasjonalitetspolitikk.³¹ I januar 1934 erklærte Stalin at sosialismen var oppnådd og måtte forsvares mot ytre fiender: "Interventene forbereder seg på å angripe Sovjetunionen igjen, vi skal styrke vår forsvarsevne vi skal være beredt til å slå dem tilbake" skrev avisa *Poljarnaia pravda* med store bokstaver i februar samme året. Å forberede hele samfunnet, spesielt barn og unge, til krig ble en viktig oppgave for myndighetene.³² I 1931 hadde rådet for fysisk kultur etablert æresbevisningen "Alltid beredt til arbeid og forsvar", (*gotov k trudu i oborony*, GTO), en utmerkelse som hadde som mål å stimulere massene til idrett og til å øke produktiviteten. For å få utmerkelsen måtte man gjennom 16 forskjellige øvelser i 6 disipliner (bl.a. løping og svømming, men også militære disipliner som skyting og granatkasting). I 1934 ble en tilsvarende æresbevisning etablert for

28 Petia Mankova, "Heterogeneity and spontaneity: reindeer races, bureaucratic designs and indigenous transformations at the Festival of the North in Murmansk," *Acta borealia*, 2017: 2 (vol 34).

29 James Riordan, "Sport and the Military (With Special Reference to the USSR)," *Co-Existence*, 1977: 2 (vol 14); *Sport in Soviet society*.

30 Jens Petter Nielsen, *Døden løser alt: Nye perspektiver på Stalins terror* (Oslo 2012).

31 Terry Martin, *The affirmative action empire: Nations and nationalism in the Soviet Union, 1923–1939* (Ithaca: 2001).

32 Seth Bernstein, "Communist Upbringing under Stalin: The Political Socialization and Militarization of Soviet Youth, 1934–1941" (University of Toronto 2013).

barn og unge i skolealder. Militæret la vekt spesielt på skiferdighetene. På et møte på høyeste nivå (forsvarskommissariatet) i 1938 drøftet man det problemet at mange druknet i forsvaret og at det skyldtes at svømming som idrett ikke var organisert, samtidig ble det påpekt at man ikke måtte forsømme arbeidet med skiferdighetene – hvis man måtte slåss om vinteren, ville skiløpernes rolle være sentral spesielt med tanke på landets klima og mulige krigsteater.³³ I de påfølgende årene ble GTO ytterligere militarisert i Murmanskområdet. Ved siden av økt skiaktivitet, skjerpet man kravene til kunnskap i topografi, førstehjelp, kunnskap om våpen, snørekjøring med rein og traktorkjøring.³⁴

Landsbygda ble et satsingsområde for fysisk kultur og idrett. I 1936 fikk partiorganisasjonen i Leningrad oblast (fylke) i oppdrag å danne 750 idrettskollektiver ved fylkets kollektivbruk, hvor minst 15 000 personer skulle oppfylle GTO minimumskravene for vinteridretter. For dette formålet ble det sendt 500 kvalifiserte arbeidere til å bistå i arbeidet på landsbygda og spesielt i områdene i nord: Murmansk og Karelen. Disse hadde ansvaret for å sette i gang konkurranser og lokale mesterskap.

En annen måte å øke oppslutningen på var å arrangere skirenn som en del av den sosialistiske kappestriden hvor byer, distrikter og fylker konkurrerte. I begynnelsen av februar 1941 var det skirenn over hele Murmansk-regionen med to distanser – 10 km og 3 km. I Lovozero stilte 12 lag a 5 personer, hvor 25 personer oppfylte minimumskravene for GTO-utmerkelsen.³⁵ Det var prosentvis dårligere prestasjoner enn for fylket som helhet, men både traseen og været kunne ha vært en avgjørende faktor. To andre byer hadde kansellert skirennen på grunn av været. Noen dager senere, den 10. februar 1941, arrangerte kommunistpartiets ungdomsorganisasjon et renn over hele landet, og da var Lovozero-regionen på andre plass blant komsomolorganisasjonene i Murmansk fylke hvor 33 prosent av hele partiorganisasjonen oppfylte minimumskravene for langrenn. Avisene rapporterte at nesten 5 millioner sovjetiske borgere deltok i kampanjen. Ved kampanjens slutt hadde Lovozero den beste lokale partiorganisasjonen i Murmansk-regionen; 100 prosent av medlemmene i kommunistpartiet deltok, og 101,3 prosent (hva nå enn dette betyr) klarte minimumskravene for GTO. Kommunist-ungdommens organisasjon i Lovozero ledet av kamerat Sidorova fikk en spesiell utmerkelse fra Murmansk fylke og hederlig omtale i avisa.³⁶

33 Doklady i vystuplenija utsjastnikov zasedanija VS pri NKO SSSR po voprosu ob itogah boevoj i polititsjeskoj podgotovki RKKa za 1938 g. i zadatsjakh na 1939 g. Protokolnaja zapis vjetsjnego zasedanija 25 nojabrja 1938 g. Tarasov A.A. // RGVA. F. 4. Op. 18. D. 47. L. 50–51.

34 E. A. Kotova, "Fizitsjeskaja kultura Kolskogo poluostrova v 40-e gody XX stoletija" *Problemy i perspektivy razvitija obrazovanija v Rossii* 2012:14.

35 "Borba na snezjnykh distantsijakh natsjalas", *Komsomolets zapoljarja*, 05/02–1941 (16/362) s. 4.

36 "Finisj komsomolskogo lyzjnogo krossa", *Komsomolets zapoljarja*, 26/02–1941, nr 25/(371) s. 4.

Prazdnik Severa (Nordfestivalen) og reinsledekonkuransene

På den tida da Murmansk-regionen fikk ordre fra Leningrad om å innføre GTO-ordningen var det en del små skirenn i området. For eksempel, hadde det vært skirenn i 1927 med en distanse på 15 kilometer mellom Kola by og Murmansk.³⁷ I Murmansk bestemte de seg for å lage et stort arrangement (ut av alle de mindre skirennene) slik at flest mulig kunne gå distansen og klare GTO-kravet. Organisasjonskomiteen for dette arrangementet ble satt sammen av partiet, partiets ungdomsorganisasjon, fagforeningene og de lokale bedriftene, som planla for ulike typer konkurranser – ski, reinslede, og skøyter. Den første nordlige *fizkultura*-festivalen (Severnyj fizkulturnyj prazdnik), senere kjent som Nord-festivalen (Prazdnik severa) fant sted i Murmansk den 30. og 31. mars 1934. Lag fra hele Leningrad oblast konkurrerte i 5 langrennsdistanser (30 km, 20 km, 10 km, 5 km, 3 km), reinkappkjøring (med rein fra de samiske kolkhozene) og skøyter. I tidens ånd skrev *Poljarnaja Pravda* at det var første gangen rein ble brukt i en sportslig konkurranse og at ”reinsledekonkurransene skal være et middel for å forbedre rein-rasen som er en så viktig næring i nord”.³⁸

Allerede i 1930 hadde avisen *Fizkultura i sport*, utgitt av Det øverste rådet for fysisk kultur, skrevet en artikkel om idrettens tilstand i Murmansk. Forfatteren beskrev reinkappkjøringa som ”en spesifikk Murmansk idrett” som hadde betydning utover den rent sportslige interessen – nemlig at den gjorde reinavlenn bedre.³⁹ Et reinsdyrløp hadde deltakelse fra 25–30 reinsdyrspann, hvert med tre rein, som løp en distanse på 2 km. Blant deltakerne var det også samiske kvinner og interessen var stor, nesten hele byens befolkning hadde kommet for å se på. I artikkelen var hovedargumentet at man måtte gjøre mer for idrettens utvikling i den stadig voksende byen Murmansk, og spesielt ha et godt tilbud for sjømennene som kom til byen. Reinsledekonkurransene ble til et trekkplaster. Fra 1937 ble reinkappkjøringa en del av vinterfestivalen hvor reindriftsutøvere fra kollektivbrukene stilte opp. Reindriftsutøvere fra bygdene øst på Kola-halvøya arrangerte reinkappkjøring der de bodde. For eksempel ble det, i forbindelse med en landbruksutstilling i Lovozero den 16 februar 1941, arrangert reinkappkjøring.

Arrangørene av Nordfestivalen ville trekke til seg publikum og arrangerte også karneval på skøytebanen og fyrverkeri på kvelden. For å popularisere skigåingen inviterte de eksterne deltakere.⁴⁰ For eksempel, på den fjerde

37 ”Rozhdenie prazdnika: kak eto bylo,” murmanarchiv.ru, <https://www.murmanarchiv.ru/exhibitions-events/2009-06-08-10-18-49/1317-2019-03-29-06-54-44,1/10-2023>. ”O sporte nedlja vseh». Istorija Poljarnoj Olimpiady» 2021:7, <https://мурманскспорт.рф/2021/02/24/>.

38 ”Start dan”, *Poljarnaia pravda* 30/03–1934, nr 76 (2247), s. 4.

39 ”Za poljarnym krugom”, *Fizkultura i sport* nr. 1 (105) 05/01–1930.

40 ”Pervyj severnyj fizkulturnyj prazdnik”, *Poljarnaia Pravda* 12/03–1934 nr 61 (2232), s. 4.

festivalen, i 1938, briljerte nordmannen Hilmar Solli med sin teknikk i konkurranse med idrettsutøvere fra Leningrad og Moskva.⁴¹

Etter at andre verdenskrig hadde startet, ble skiaktivitetene på Nordfestivalen ytterligere militarisert. I 1941 var det skidistanser på 10 og 5 km med hinder – deltakerne gikk gjennom en sone på 500 meter med gassmaske. Mennene måtte bære sandsekker, kvinnene sanitærbager. I tillegg ble det introdusert konkurranser i skyting og granatkasting. Krigen "overbeviste" myndighetene om at det hadde vært riktig å satse på fysisk trening av befolkningen.⁴² I 1945 ble det stadfestet at festivalen hadde stor politisk og praktisk militær betydning for landets forsvarsevne fordi den skaffet skiløpere til Den røde armé og fordi den videreutviklet skisporten.⁴³ Prazdnik Severa ble et større idrettsarrangement. Koblingen til GTO forsvant, men det er likevel riktig å si at den tradisjonelle Nordfestivalen Prazdnik Severa i Murmansk fortsatte å være forankret i bolsjevikenes militariserte fysisk kultur.

Festivalen ble sett på som en viktig forutsetning for gjenoppbygginga av samfunnet etter krigen.⁴⁴ Fra sentralt hold ble det satset mer på idrett og fysisk kultur på bygda for å utvikle ski, skøyter, friidrett, sjakk, vannsport, ridning og skyting og det ble spesielt understreket hvilken betydning de nasjonale idrettene hadde for landsbybefolkningen.⁴⁵ I 1955 fant konkurransene sted i tre ulike byer: Murmansk (ski og reinsledekonkurranser), Severomorsk (skihopp og isdans) Kirovsk (skøyter og utfor). Festivalen vokste geografisk og ble etter hvert arrangert som en serie av lokale vinterfestivaler. Det ble et slags regionalt mesterskap hvor idrettskonkurranser først ble arrangert i landsbyene, deretter i distriktssentrene og til slutt – på *oblast* (fylkes) nivå i Murmansk. Reinkappkjøringen ble en del av den sosialistiske kappestriden mellom reindriftskolkhozene i regionen. Lokalt i Lovozero ble Nordfestivalen omtalt som "reindriftsutøverens dag" (da i sovjetsamfunnet hadde alle yrker sin spesielle merkedag i kalenderen). Deltakelsen i reinsledekonkurransene var åpen kun for reindriftsutøvere og ble en av arbeidsoppgavene reindriftsutøverne hadde for kollektivbruket.

Parallelt med denne utviklingen begynte idretten i Sovjetunionen også å hevde seg internasjonalt. Hovedsatsingen ble rettet mot resultater i internasjonal sport. Sovjetunionen ble en del av den olympiske bevegelsen i 1951 og deltok i sommerolympiaden i Helsinki i 1952. Denne vendingen påvirket også Nordfestivalen. På 1960-tallet begynte det å komme deltakere fra Norge,

41 "Rozhdenie prazdnika: kak eto bylo".

42 James Riordan, "Sport and Social Change in the U.S.S.R.", *Journal of Sport and Social Issues*, 1982: 1 (vol 6).

43 Bjuro Murmanskogo obkoma VKP (b), ""Iz postanovlenja bjuro obkoma VKP(b) i oblispolkoma o provedenii XI traditsionnogo prazdnika Severa. 17 febralya 1945 g. // PAMO, f. 1, op. 11, d. 564, ll. 5–6. Podlinnik, "" <http://docs.historyrussia.org/ru/nodes/206426#mode/inspect/page/1/zoom/4>.

44 E. A. Kotova, "Fizitsjeskaja kultura Kolskogo poluostrova v 40-e gody XX stoletija".

45 "Za dalnejsijj podemfizitsjeskoj kuljury i sporta", *Izvestija*, No. 6, 08.01.1949 (9846), s.1

Sverige og Finland og festivalen ble omtalt som en "polarolympiade".⁴⁶ Under 40-årsjubileet i 1974 ble det for første gang arrangert et skirenn over 50 km, direkte inspirert av Vasaloppet i Sverige. Da kom det også deltakere fra Øst-Europa. Nordfestivalen kom på denne måten til å gjenspeile idrettspolitikken i Sovjetunionen og den store satsingen på idrett, idrettsinfrastruktur og idrettsresultater. Samtidig ble statstilskuddene til fysisk kultur redusert og resultatet var en stadig forverring av folkehelsen på slutten av sovjetepoken.⁴⁷

I denne perioden ble idrett med røtter i reindrifta en del av den samiske revitaliseringen i Norge, Sverige og delvis i Finland.⁴⁸ Dette var ikke tilfellet i Sovjetunionen, der deltakelsen i reinsledekonkuransene var en del av arbeidsoppgavene. Militarisering av fysiske aktiviteter før krigen og de tette båndene til arbeidslivet etter krigen skapte helt andre forutsetninger for utviklingen av idrett i russisk Sápmi. Men også der kom det en parallell, statsdrevet etnisk revitalisering på 1970-tallet.

Etnopedagogikkens fremvekst og de nasjonale idrettslekene

Et nytt moment i statens politikk som både berørte minoritetspolitikken og idrettspolitikken kom først på slutten av 1960-tallet etter at Brezjnev overtok makta i 1964.⁴⁹ I et stagnerende sovjetisk samfunn hvor det var gryende misnøye pga. mangel på forbruksvarer og samtidig som landet deltok i et våpenkappløp med vesten, ville myndighetene styrke den sovjetiske patriotismen. Dette kom først til uttrykk i skolens program, ved gjeninnføringen av militær trening i grunnskolen i 1967.⁵⁰ GTO-programmet ble revitalisert i 1972. En ny sovjetisk grunnlov vedtatt i 1977 introduserte begrepet sovjet-folket, og en tydelig språklig russifisering i skolen.⁵¹ Samtidig la den til rette for større aksept for etniske forskjeller og nasjonalitetenes egenart, og den skapte også ny blest om de tradisjonelle fysiske lekene og nasjonale idretter. Folkelige leker, nasjonale kampsporter, hopp og andre nasjonale festiviteter og former for fysisk fostring, ble sett på som en stor pedagogisk arv for skoleundervisningen. Et nytt felt, etnopedagogikken, ble etablert.⁵²

46 Bones et al., "Nordlige rom, nordlige folk".

47 James Riordan, *Sport in Soviet society*, s. 185; Nikolaus Katzer, "Soviet physical culture and sport: a European legacy?", s. 18, i Alan Tomlinson; Christopher Young & Richard Holt (red.), *Sport and the Transformation of Modern Europe: States, media and markets 1950–2010*, (London/New York 2011), s. 28.

48 Isak Lidström, "På skidor i kulturelle gränsländ: Samiska spår i skidsportens historia" (Malmö universitet, 2021); Helge Chr. Pedersen, "A Sporting Nation."; Eivind Å Skille, "Lassoing and Reindeer Racing Versus 'Universal' Sports: Various Routes to Sámi Identity Through Sports", *Native Games: Indigenous Peoples and Sports in the Post-Colonial World, Research in the Sociology of Sport*, 2014, (vol. 7), s. 21–41.

49 Natalya Chernyshova, *Soviet Consumer Culture in the Brezhnev Era* (London 2013).

50 Karen A. Collias, *Heroes and patriots: The ethnic integration of youth in the Soviet Union during the Brezhnev era, 1965–1982* (Columbia University 1987).

51 Aleksandras Shtromas, "The Legal Position of Soviet Nationalities and Their Territorial Units according to the 1977 Constitution of the USSR," *The Russian Review*, 1978: 3 (vol 37).

52 Genadij N Volkov, *Etnopedagogika* (Tsjebokrasy 1974). s. 136.

Lek som var forankret i den lokale reindrifta ble en del av det lokale fritids-tilbudet allerede i 1971. Det var en rivende urbanisering i Murmansk-regionen etter krigen. Samtidig var det mer og mer synlige forskjeller mellom de fastboende som levde i Lovozero, og reindrifutøverne som var store deler av året på tundraen. Rekrutteringen til reindrifta dalte. Lærer Pavel Jurjev tok initiativet og introduserte både reinkappkjøring med tradisjonelle samiske sleder (*kerjozja*) og reinkappkjøring for barn på vinterfestivalen. Han etablerte klubben "Ung reindrifutøver" i 1971, et tilbud for skolebarn i Lovozero med fokus på friluftsliv og ferdigheter som man kunne ha bruk for i reindrifta. Dette var nok først og fremst et tilbud til barn som hadde foreldre som var reindrifutøvere. Klubben hadde direkte kobling til reindrifta og til vinterfestivalen. I eden som de unge reindrifutøverne måtte avlegge ved innmeldinga het det at de forpliktet seg til å forbedre sine idrettsferdigheter gjennom deltagelse i reinslede- og snørekjøringskonkurransene. Klubben var forløper for yrkesskolen for reindrifutøvere som ble etablert i 1974 i Lovozero.⁵³

På 1980-tallet kom det en synlig revitalisering av det samiske i sovjetisk Sápmi. Filologen Aleksandra Antonova utga i 1982 en ny samisk ABC for undervisning av samisk på skolen. I 1986 etablerte hun de første samiske sommerlekene "Saam syr" i Lovozero.⁵⁴ Der konkurrerer man i lassokasting, bueskyting, spyd- og steinkasting, roing og kvinnefotball, trippelt hopp, og fiske med hermetikkboks.⁵⁵ Sommerlekene var og er åpne for alle som vil delta. Revitaliseringstendensen fortsatte på 1990-tallet, og i 1991 kom boka Samisk etnopedagogikk *Saamskaja etnopedagogika* ut, hvor fysisk fostring gjennom samiske leker ble koblet til yrkesarbeid.⁵⁶

Sportifisering og unifisering

Pedagogiseringen og folkloriseringen av tradisjonelle og nasjonale leker foregikk parallelt med sportifiseringen av nasjonale idretter, og de tre prosessene overlappet. Etter krigen var nasjonale idretter en del av de tradisjonelle region-spartakiadene flere steder i Sovjetunionen, og det var sporadiske konkurranser i nasjonale leker i Vest-Sibir. I 1956 påla den sovjetiske regjeringen de lokale myndighetene å fremme utviklingen av nasjonale idretter på alle mulige måter, og året etter ble de første reglene for nasjonale idrettskonkurranser utviklet.⁵⁷ Selv om man hadde ulike former for reindrift i Murmansk, Jamal,

53 "Budet tundra vetsjno molodaja, esli v nej oleni budut zjit", *Lovozerskaja pravda*, 24/10-2014, s. 4.

54 Nadezjda P. Bolsjakova, *Zjizni, obitsjai i mify kolskikh saamov v prosjлом i nastojasjsjem* (Murmansk 2005).

55 "V minusvjije vykhodnye v Murmanskoy oblasti sostojalis' XV jubilejne osennije natsionalnie saamskie igry» <https://nord-news.ru/news/2011/09/12/?newsid=19571>

56 Lutsija S. Beljaeva, *Saamskaja etnopedagogika* (Murmansk 1991).

57 V. A. Golov, *Natsionalnye vidy sporta i igry finno-ugorskikh narodov* (Syktykvar 2021), s. 22–24.

Sakha og Tsjukotka ble reinkappkjøringa standardisert. Standardiseringa ble drevet mest av idrettspedagoger, ikke utøvere.

I 1970 var det 17 idretter som fikk status som nasjonale idretter (inkludert reinkappkjøring) i den enhetlige all-russiske klassifiseringen av nasjonale idretter, og tittelen ”mester i nasjonale idretter” ble innført. For å ha et mer helhetlig system for de nasjonale idretter for urfolk i nord ble det introdusert en ny disiplin – nordlig flerkamp, som besto av økseasting, lassokasting, hopp over reinsleder, og det var et krav at man stilte opp i nasjonaldrakt. I 1972 ble det etablert en ny organisasjon – føderasjonen for nasjonale idretter. Nasjonale idretter ble popularisert og løftet frem i media. Anerkjennelsen og etableringen av reinkappkjøringen som ”en nasjonal idrett” ble befestet med en ti-rublers mynt dedikert til reinkappkjøringen under sommer-OL i Moskva i 1980.

I 1969 publiserte den sentrale avisa *Izvestija* en serie om nasjonale idretter, som en del av regionale sportsarrangementer og lokale kulturfestivaler. I 1976 argumenterte en journalist i samme avisa for at suksessen for Sovjetunionen i de olympiske lekene det året hadde en dyp forbindelse med mangfoldet av nasjonale idretter (og trenernes kreativitet), som også var et resultat av den nasjonale kulturen.⁵⁸ Et slikt syn ble også støttet av dagens russiske forskere. Den Murmansk-baserte pedagogen E. Kotova legger vekt på det multietniske og det multinasjonale som en forutsetning for idrettsutviklingen på Kolahalvøya etter andre verdenskrig.⁵⁹

Den etniske revitaliseringen etter Sovjetunionens oppløsning resulterte i flere lokale initiativer og muligheter for kontakt over grensene i Sápmi som ble drevet gjennom kultur og utdanningsinstitusjoner. Men den sovjetiske modellen for nasjonale idretter i russisk Sápmi besto likevel. I desember 1996 introduserte kulturhuset i Lovozero også Bjørnelekene ”Tall Syr” (*medvezhi igrisj-tsjja*), hvor man konkurrerer i nasjonal stafett, armbrøstskyting, bueskyting, lassokasting og stavsprang. I 1997 ble de samiske nasjonale lekene etablerte i Loparskaja som ligger nært Murmansk og som får støtte fra Murmansk fylkesadministrasjon.⁶⁰ I Yonskom, sørvest på Kolahalvøya arrangeres vinterleker hvor de også konkurrerer i ”hopp over slede”. Mange av de samiske konkurransene er blåkopier av 1970- og 1980-tallets nasjonale idretter som inngår i nordlig flerkamp og med lite lokal forankring. Men Kola-samene ”eksporterer” også nasjonale idretter. ”Samisk fotball” som ble introdusert i 1986-lekene i

58 Junnost drevnykh igr *Izvestija* no 88 (16093) 12/04-1969 s.4; I vdokhnovenija poryv *Izvestija*, no. 87 (18235), 13/04-1976, s. 6.

59 E. A. Kotova, ”Ethnopedagogitsjeskie osobenosti fizitsjeskogo vospitaniija saamskogo naroda Kolskogo poluoostrova ” *Psikhologija i pedagogika: metodika i problemy praktitsjeskogo primenenija*, 2012: 2 (vol 24).

60 Administratsija Kolskogo rajona, akolr.gov-murman.ru, <https://akolr.gov-murman.ru/region/tourism/objects/sobytyiny-turizm/traditsionnye-saamskie-natsionalnye-igry-na-zh-d-st-loparskaya-sentyabr,5/9-2023>; Maksim Kutsjinskij, ”Saamy murmanskoj oblasti: otsjerk sovremennogo polozenija,” *Trudy Kolskogo nautsjnogo tsentra RAN*, 2011: 6.

Lovozero, ble introdusert i Komi republikken i 2013, med noen modifikasjoner. Mens man i russisk Sápmi spiller fotball om sommeren, og det kun er kvinner ikledt nasjonale drakter som spiller, ble det i Komi republikken en vintersport, på frossen bakke der også guttene fikk være med.⁶¹

På slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet ble den nordlige flerkamp til en nasjonal og internasjonal konkurranse. Det ble arrangert nasjonal mesterskap i nordlig flerkamp i Ljantor, Khanty-Mansy okrug med deltakere fra 19 forskjellige administrative enheter, og i 1988 var det også deltakere fra Canada, Sverige og Finland.⁶² Internasjonaliseringen ble mer intensiv etter Sovjetunionens oppløsning, og det ble russisk deltakelse i VM i lassokasting i Norge i 1993 og russisk deltakelse i Arctic games i 1992, 1994, 1996. De russiske samene har uteblitt fra slike arrangementer. Tradisjonelt er det ikke land, men urfolksområder som deltar. Fra Russland har det vært Tjumen, Tsjukotka, Jamal og Sakha, områder som har mye større prosentandel av urfolk enn Kolahalvøya. Selv om Sápmi stilte med et eget lag, har det ikke vært deltakere fra russisk Sápmi i Sápmi-laget.

Den etniske revitaliseringen på slutten av 1970-tallet og 1980-tallet, resulterte i etableringen av nasjonale samiske idretter på 1990-tallet etter en modell som var utviklet sentralt. De fleste nasjonale idretter i russisk Sápmi drives på en måte som er lik den sovjetiske. Vinterfestivalen og de samiske lekene er arrangert av lokale og regionale myndigheter, og det lokale kulturhuset har en egen stilling som metodist (pedagogisk leder) for nasjonale idretter. Festivalen og sommerlekene støttes som regel av lokale og regionale myndigheter og av noen lokale bedrifter.

2013 og den nye militariseringen

Den russiske staten har hatt et nytt fokus på nasjonale idretter siden 2013. Dette kom i kjølvannet av noen år med stagnerende økonomi, og en stadig mer autoritær politikk etter protestdemonstrasjonene i 2011–12. Presidenten utstedte den 17. mars 2013 et dekret om tiltak for å støtte og utvikle nasjonale idretter, og idrettsdepartementet fulgte opp for å gi nytt liv til de nasjonale idrettene.⁶³ Den 31. juli 2013 publiserte det ”komplekse tiltak rettet mot utviklingen av nasjonale idretter” og etablerte et råd for utvikling av nasjonale idretter og ”idretter som primært dyrkes i Russland”.⁶⁴ Tiltakene ble brukt i

61 ”Osobennosti severnogo mnogoborja,” *Gazeta Respublika*, <https://siktivkar.bezformata.com/listnews/osobennosti-severnogo-mnogoborya/11193525/>

62 Nina Samolovova and Nikolaj Samolovov, *Natsionalnye vidy sporta: severnoe mnogoborie* (Niznevartovsk 2008).

63 ”Pr. 541 Perechen' poruchenij po itogam zasedanija Soveta po mezjnatsionalnym otnoshenijam,” (Kremlin.ru, 17/03–2013).

64 ”Prikaz nr. 595 Kompleks mer napravlenykh na razvitie natsionalnykh vidov sporta,” (Min-sporta Rossii, 31/07–2013)., ”Putin podpisal zakon, napravlenyj na razvitie natsionalnykh vidov sporta;,” TASS, <https://tass.ru/sport/1275897.1/10-2014>. ”Pervoe zasedanie soveta po razvitiyu natsionalnykh i kul'tiviruemykh preimusjstvenno na territorii rossijskoj fede-

den videre utviklingen av regionale strategier (delrepublikker, fylker) og på kommunalt nivå. Murmansk-strategien fra 2014 nevner ikke nasjonale idretter, mens Lovozero-kommunen setter som mål å invitere til systematisk fysisk kultur og idrett, nasjonale idretter og innføring i en sunn livsstil for allmennheten, noe som vil ha en positiv innvirkning på livskvaliteten til innbyggerne i Lovozero-distriktet.⁶⁵

Putin reintroduserte utmerkelsen GTO (Beredt til arbeid og forsvar) i 2014 for russiske borgere fra 6 til 70 år. Den omfatter flere aktiviteter (løp, terrengløp, stavgang, langrenn, pullups, svømming, skyting, granatkasting og pushups) og har tre ferdighetsnivå. Kvartalsvis publiseres det rapporter over hvor mange som har deltatt og dekket minimumskravene for GTO. Litt over fire prosent av befolkningen har testet seg og oppfylt kravene. Ved inngangen til 2022 var Murmansk-regionen nesten nederst på lista som nr 70 av 85 føderale enheter.⁶⁶ En mulig forklaring er at det er manglende infrastruktur for testing. I Lovozero-distriktet finnes det kun et senter hvor barn mellom 6 og 18 kan få testet sine ferdigheter. I motsetning til andre områder i nordlige Russland, bruker man i russisk Sápmi ikke reindriftutøvernes dag (Prazdnik severa) til å kvalifisere seg til GTO-merket.⁶⁷ Det er mer en del av den kommunale barne- og ungdomspolitikken.

Den nye satsing på barn og ungdom har påvirket også reinsledekonkurransene. I 2016 definerte reglementet for vinterfestivalen i Lovozero at hovedmålet med reinkappkjøringen var å tiltrekke seg massene og øke rekrutteringen til idrettsutøving, å øke utøvernes ferdigheter og styrke utvekslingen av erfaringer mellom idrettsorganisasjoner, reindriftsorganisasjoner, idrettsutøvere, dommere, trenere. I 2018 var de siste to målene erstattet med: å popularisere nasjonale idretter, og å utvikle barne- og ungdomsidrett. Dette tyder på en ny vending mot pedagogisering og folklorisering av reinkappkjøringen og av vinterfestivalen som et tiltak mest rettet mot barn og unge i tråd med de nye føderale og regionale strategiene. Man sikter også mot en utvikling av skoleidretten (*sjkolnyj sport*), definert som en del av idretten som er rettet mot fysisk fostring og trening av elever i utdanningsinstitusjoner, og deres forberedelse til og deltakelse i idrettsarrangementer og idrettsaktiviteter.⁶⁸ Kulturhuset i Lovozero, som eies av kommunen og som arrangerer den lokale Nord-festivalen og de

ratsii vidov sporta sostojalos v minsporte rossii,” (Minsporta Rossii, 16/12–2014).

65 ”Strategija razvitija fizitsjeskoj kultury i sporta Murmanskoj oblasti na period do 2020 goda” (Minsporta Murmanskoy oblasti, 30/05–2014); ”Peretsjen osnovnyh meroprijatij podprogrammy ”Povyshenie motivatsii grazhdan k reguljarnym zanjatijam fizitsjeskoj kulturoj i sportom i vedeniju zdorovogo obraza zjizni» municipalnoj programmy municipal’nogo obrazovanija Lovozerskij rajon ”Razvitie fizitsjeskoj kultury i sporta v Lovozerskom rajone» na 2014–2016 gody,” Lovozeroadm.ru, (30/09–2014).

66 <https://gto.ru/>

67 ”Beg na ljampakh, gonki, normy GTO. V Aksarke den olenevoda ” *Sever-Press*, <https://sever-press.ru/news/sever-press/beg-na-lyampakh-gonki-normy-gto-v-aksarke-den-olenevoda/>

68 Strategija razvitija fizitsjeskoj kultury i sporta Murmanskoy oblasti na period do 2020 goda

samiske lekene, arrangerte konkurranse for skoleelevene i en nyskapt idrett – ”samisk skiskyting”, hvor man kombinerer langrenn og skyting med armbrøst.

Utviklingen er egentlig veldig lik satsingen som de sovjetiske myndighetene introduserte på 1970-tallet. Dette ser man også i transregionale arrangement. Den lokale deltakelsen i reinkappkjøringa har dalt de siste årene. I 2023 var det kun få deltakere på reinkappkjøringa på vinterfestivalen, men regionalavisa *Murmanskij Vestnik* kunne meddele at Lovozero reindriftsutøverne hadde dratt til republikken Sakha for å delta i et internasjonalt reindriftsstevne.⁶⁹ Her ble det arrangert en ”yrkes”-konkurranse i tre kategorier – ”reindriftsutøver”, ”tsjum (lavvo) – vertinne” og ”snøscooter kunnskap”, og en rekke sportslige konkurranser – reinkappkjøring, nordlig tvekamp, lassokasting, stafett. Arrangementet som fant sted fra 15. til 19. mars 2023 var annonsert som en del av det russiske formannskapet i Arktisk råd (som på dette tidspunktet hadde frosset sin aktivitet etter det russiske angrepet på Ukraina). 14 av 20 reindriftsområder fra den russiske føderasjonen deltok. Mongolia og Kina var også representert. I en tid med krig og voksende isolasjon prøver myndighetene å bygge felleskap gjennom slike konkurranser. Slike arrangementer har veldig lite med idrett og fysisk kultur eller med etnisk revitalisering å gjøre. De minner mer om oppvinningsparadene på 1930-tallet. Det ser ut til at ”nasjonale idretter” fortsatt vil bli dyrket av myndighetene som et politisk verktøy.

Skoleidretten er ikke bare blitt folklorisert, men også militarisert. Mens reindriftsskolen i Lovozero samarbeidet med sovkhazene, og var forankret i reindrifta i sovjetperioden, har den nå blitt henvist til et samarbeid med det lokale politiet (strukturene til innenriksdepartementet – MVD (Ministerstvo vnutrennikh del). Frakoplingen fra den direkte kontakten med reindrifta som har eksistert i over 40 år, vil utvilsomt påvirke skoleelevenes identitet. I et programdokument fra yrkesskolen for reindriftsutøvere i Lovozero for perioden 2012–2015 står det at fysisk aktivitet på skolen skal bidra til sunnere livstil og skal foregå som et samarbeid mellom skolen og MVD. Fysisk fostring skal være en del av samfunnsoppdragelsen. Dette kan også sees i forhold til den generelle militariseringen av samfunnet i Russland og fremveksten av *siloviki* (de som tilhører maktministeriene: politiet, sikkerhetstjenesten, etterretningen).

Militariseringen blir synlig i andre deler av samfunnet i russisk Sápmi. Samiske næringsaktører (*obsjtsjinaer*) som utvikler turisme (som også tradisjonelt er en del av myndighetens satsing på fysisk kultur og idrett) har blitt brukt av innenriksdepartementet og forsvarret for trening og fysisk fostring. Det er flere eksempler de siste årene på at Nordflåten har hatt øvelser med reinsleder i Lovozero-området.⁷⁰ Ildfakkelen som skulle til den tredje utgaven av Verdens

69 Lovozerkie olenevody otpravilis v Jakutiju, 15/3 2023 *Murmanskij Vestnik*, <https://www.mvestnik.ru/news/lovozerskie-olenevody-otpravilis-v-yakutiya>, 1/10-2023

70 ”Motostrelki Severnogo flota nautsjilis ezdit na sobakah i olenjah,” [rg.ru](https://rg.ru/2017/01/24/reg-szfo/motostrelki-severnogo-flota-nauchilis-ezdit-na-sobakah-i-oleniah), <https://rg.ru/2017/01/24/reg-szfo/motostrelki-severnogo-flota-nauchilis-ezdit-na-sobakah-i-oleniah>.

militære leker i Soisji i 2017 ble tent i en av de samiske reindriftsbedriftene i Murmansk-regionen.⁷¹

Konklusjon

Man kan se på militariseringen som et varsko om den fullskala krigen som Russland startet i Ukraina i 2022, men man kan også trekke paralleller med 1970-tallet og stagnasjonen som da begynte å prege samfunnet. Det kan også trekkes paralleller til 1930-tallet. De tre periodene da staten viste engasjement for nasjonale idretter, var perioder da myndighetene ønsket å oppnå en bred sosial mobilisering og økt nasjonalt samhold, og ikke minst – en ideologisk fornyelse i samfunnet. Dette fenomenet, der myndigheter og eksperter griper inn for å forbedre folkets helse til fordel for sin økonomiske og politiske makt har som allerede nevnt blitt omtalt av den franske sosiologen Michel Foucault som anatomopolitics. Det som defineres som urfolksidrett i Russland er en politisk konstruksjon som har blitt fullført gjennom en rekke institusjoner og praksiser – som et statspolitisk prosjekt. Utviklingen har sine røtter i etableringen av sovjetregimet i Murmansk-regionen på 1920-tallet og Sovjetunionens nasjonalitetspolitikk. Den tette koblingen til det militære i hverdagen de siste årene kan også forklare hvorfor en del av reindriftsutøverne og den samiske befolkningen i Lovozero regionen vervet seg til krigen i Ukraina.

Nasjonale og samiske urfolksidretter har blitt skapt, utviklet og vedlikeholdt av myndighetene i Sovjetunionen og i Russland. De har aldri vært en artikulering av nasjonal, regional eller lokal identitet. Standardisering og unifisering på tvers av hele den russiske føderasjonen og utover landets grenser, har bidratt til en total fornektelse av eksisterende praksis på grasrotnivå. Etableringen av sovjetmakta i Murmansk-regionen kan ses som en ekstrem form for "settler colonialism" hvor den lokale befolkningen mistet grunnlaget for sin kulturelle utfoldelse. Paralleller kan trekkes til den australske historikeren Patrick Wolfes fremstilling av "elimination" av de innfødte og sosiologens Andrew Woolfords begrep "ontological destruction".⁷² Idrett og fysisk kultur var blant instrumentene som ble brukt til å innlemme de lokale i en ny sovjetisk kultur, og dermed samtidig eliminere den eksisterende egenarten. Koblingene til utdanningssystemet og til militæret har bidratt ytterligere til en slags fremmedgjøring av det som kalles nasjonale idretter i dagens Russland.

html; "Voennosluzhashhie arkticheskoy brigady SF osvavajut transport korenyh narodov Krajnego Severa," https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12075782

71 "V Zapoljare zazjgli ogon vsemirnykh voennykh igr," https://b-port.com/news/196857_1/10-2023

72 Patrick Wolfe, "Settler colonialism and the elimination of the native.", Andrew Woolford, "Ontological Destruction: Genocide and Canadian Aboriginal Peoples" *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*, 2009: 1 (vol 4).